

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/3 2020 s. 1151-1166, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ BULMACA ETKİNLİKLERİNİN EŞ ANLAMLILIK KELİME ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmail ÇOBAN*

Faruk POLATCAN**

Geliş Tarihi: Nisan, 2020

Kabul Tarihi: Ağustos, 2020

Öz

Bulmaca, kavram öğretmek veya öğrenmeyi değerlendirmek amacıyla çeşitli tarzlarda düzenlenen oyundur. Eğitimin çeşitli kademelerinde, farklı sınıf düzeylerinde her disiplinde ondan yararlanılabilir.

Bu çalışma; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinliklerinin öğrencilere eş anlamlı sözcük öğretimindeki rolünün belirlenmesi amacıyla nitel araştırma türlerinden durum çalışması yöntemiyle ele alınmıştır. 2019-2020 eğitim öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarından Anıttepe Yayınları 5. sınıf kitabındaki 5 bulmaca etkinliğinin tamamının; 6 sınıf düzeyinde Ekoyay Yayınları'na ait kitaptaki 5 bulmaca etkinliğinden sadece 1'inin; MEB Yayınları'na ait kitaptaki 6 etkinlikten ise 5'inin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarından MEB¹ kitabındaki 8 etkinliğin tamamının; MEB² kitabındaki 3 etkinliğin 2'sinin; Özgün Yayınları'nda ise 14 etkinlikten 8'inin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. 8. sınıf düzeyinde MEB Yayınları'na ait kitapta 14 etkinlikten 13'ünün bu özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

5. sınıf ders kitabında 22; 6. Sınıf Ekoyay kitabında 5 ve MEB Yayınları'nda 32; 7. sınıf kitaplarından MEB¹ kitabında 26, MEB² kitabında 6 ve Özgün Yayınları'nda 48; 8. sınıf ders kitabında ise 56 sözcüğün bulmaca etkinliklerinde eş anlamlı ile öğretmek istendiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eş anlamlı kelime, ders kitabı, Türkçe öğretimi.

EVALUATION OF PUZZLE ACTIVITIES IN SECONDARY SCHOOL TURKISH LANGUAGE TEXTBOOKS IN TERMS OF SYNONYMS VOCABULARY TEACHING

Abstract

Puzzle is a game organized in various styles to teach concepts or evaluate learning. It can be utilized in every discipline at various levels of education and different class levels.

This study was conducted to determine the role of puzzle activities in 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish Language textbooks with regards to teaching of

* Dr.; Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, smcoban@gmail.com

** Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, farukpolatcan@gmail.com

synonymous words to students with the case study method, which is one of the qualitative research types. Among the Turkish Language textbooks used in academic year of 2019-2020, it was found out that all 5 activities in Anıttepe Publications 5th grade textbook, only 1 in 5 activities in the Ekoyay Publications 6th grade textbook and 5 in 6 activities in the MoNE Publications textbook were aimed at teaching of synonymous words. Of the Turkish textbooks used in 7th grade, all of the 8 activities in the MoNE1 book; 2 in 3 activities in the MoNE2 book; as for Özgün Publications, 8 out of 14 activities were found to be aimed at the teaching of synonymous words. In the textbook published by MoNE Publications for 8th grade level, it was determined that 13 out of 14 activities exhibited this feature.

It was determined that 22 words in grade 5th grade textbook; 5 words in the 6th Grade textbook of Ekoyay and 32 in MoNE Publications's textbook; among the 7th grade books, 26 in MoNE1, 6 in MoNE2 and 48 in Özgün Publications and in the 8th grade textbook 56 words were targeted to be taught with their synonyms.

Keywords: Synonym, textbook, Turkish teaching.

Ø. Giriş

Türkçe öğretimi programında okuma kazanımları akıcı okuma, söz varlığı ve anlama alt başlıkları altında toplanmaktadır (MEB, 2019). Türkçe ders kitapları da Türkçe Öğretimi Programı amaçları dâhilinde öğrencilerin söz varlıklarının genişletilmesi hedefiyle hazırlanmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki önemli söz varlığı etkinliklerinin başında da bulmaca etkinlikleri gelmektedir. Bulmaca etkinliklerinde sözcüklerin eş seslisi, eş anlamlısı, zıt anlamlısı, eski dildeki karşılığı vb. öğrenciler tarafından bulunarak bulmacalar içerisinde yerleştirilmesi beklenmektedir. Bu bulmaca etkinliklerinde eş anlamlı sözcüklerin sıklıkla öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı dikkat çekmiştir.

“Eş anlamlı kelimeler, anlamları aynı olan veya birbirine yakın olan kelimelerdir. Dil bilimi açısından aslında anlamca birbirine tıpya tıpya denk düşen çok az kelime vardır. Eş anlamlı sözler, genellikle bazı kelimelerdeki kavram inceliklerinin çeşitli sosyal ve dil kesimlerinde zamanla gölgelenmeye uğrayarak anlamca birbirlerine yaklaşımlarından oluşmuştur” (Korkmaz, 2017, s. 128). “Tekrardan kaçınmak için, eş anlamlı ve zıt anlamlı kelimelerle sözcük öğretimi gerçekleştirilmelidir” (Büker ve Zeytinkaya, 2013, s. 189).

Başarma duygusu, özellikle öğrenirken bir şeyleri başarmak, tamamlamak, sonuca ulaştırmak bireyin motivasyonunu artırmakta ve öğrenmeyi daha kolay hâle getirmektedir. Bunu sağlayan önemli araçlardan birisi de bulmacalardır. “İnsanları tamamlama içgüdüleri mutlu etmektedir. Birçok insan zaman ve çaba harcayarak bulmaca çözerek memnuniyet duygusunu tatmin etmektedir” (Park ve Park, 2010). Bulmacaları eğitici oyunların içinde değerlendirmek mümkündür. “Eğitici oyunlar derse eğlence katarak, konu hakkında daha olumlu duygular yaratmaya ve öğrenme sonuçlarını geliştirmeye yardımcı olmaktadır” (Serna ve Azor, 2011).

Bulmacalar, öğrencilerin çözümleri formüle etmelerini gerektiren problem çözme aktiviteleri olarak tanımlanmaktadır. Psikologlar, bulmacaları beyin aktivitesini artıran olumlu duyguların rekreasyonu yoluyla rekabetçi, kurallara dayalı, hedefe yönelik, ilgi çekici ve öğrenmeyi teşvik eden etkinlikler olarak görmektedir (Kalyani, 2007). Roma İmparatorluğu’nda ve Eski Mısır’da görülen kelime karelerine dayanan tarihî bulmaca, bugün dergilerde ve gazetelerde yaygın olarak bulunmaktadır. Arthur Wynne, 21 Aralık 1913’te modern bulmacanın temellerini atmıştır. Bulmacalar, öğrencilerin tanısallık düşünme ve klinik akıl yürütmelerini

artırmaktadır. Bulmacaların kelime dağarcığını genişlettiği, zihni uyardığı ve sağlıklı şüpheciliğin gelişmesine yardımcı olduğu da dile getirilmektedir (Saxena, Nesbitt, Pahwa ve Mills, 2009).

Bulmacaları bir öğrenme etkinliği olarak kullanmak konuyu daha eğlenceli hâle getirmeye ve öğrencilerin ders materyaliyle etkileşimini artırmaya yardımcı olmaktadır. Bulmacaların tıp eğitimi, psikoloji, sosyoloji, iletişim, hemşirelik, biyoloji gibi birçok alanda etkili öğrenme araçları olduğu ortaya koyulmuştur (Serna ve Azor, 2011).

Bulmacalar farklı öğrenme stiline sahip öğrencilere hitap etmektedir. Bulmacalar öğrencilerin yeteneklerine ve kendilerine olan güvenlerini de artırmaktadır. Bir ipucunu başarıyla çözmekten elde edilen memnuniyet, öğrencileri bulmacanın tamamlanmasına devam etmeye teşvik etmektedir. Bulmacalar kavramları gözden geçirmek ve pekiştirmek için de fayda sağlamaktadır. Bulmacaların önemli faydalarından diğerleri de kelime dağarcığını genişletmeleri, zihni harekete geçirmeleri ve mantıksal düşünmeyi teşvik etmeleridir (Serna ve Azor, 2011).

Bir eğitim ortamında oyunların, simülasyonların ve bulmacaların başlıca avantajlarından bazıları, öğrencilerin pasif gözlemcilerden ziyade aktif katılımcılar olmaları, kararlar alma, problem çözme ve kararlarının sonuçlarını değerlendirebilmeleridir (Franklin, Peat ve Lewis, 2003). Bulmacalar pasif ezberleme yerine, aktif öğrenmeyi teşvik etmek ve eleştirel düşünmeyi geliştirmek için kendi kendine öğrenme aracı olarak yararlı olmaktadır (Gaikwad ve Tankhiwale, 2012).

Öğrenciler, bulmacaları tamamlamanın sınıfta ele alınan materyalin iyi incelenmesini sağladığını belirtmiş ve materyalin sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmalarına izin verdiğine dikkat çekmiştir. Öğrencilerin çoğu, bulmacaların daha büyük olması gerektiği görüşündedir (Shah, Lynch ve Macias-Moriarity, 2010). Tikbaş'ın (2011) yaptığı sınıflandırmaya göre bulmacalar üçe ayrılmaktadır:

Tablo 1: Bulmaca Türlerinin Sınıflandırılması

Şekil Açısından Bulmacalar	Tür Açısından Bulmacalar		İçerik Açısından Bulmacalar
1. Klasik Kare Bulmaca 2. İsveç Tarzı Kare Bulmaca 3. Çizgili Kare Bulmaca 4. Simetrik Kare Bulmaca	Sözcük Bulmacaları	Sayı- Mantık Bulmacaları	1. Kalıp- Doldurma Sorular 2. Somut Olmayan Kültürel Mirası Kaynak Alan Sorular 3. Yazılı Kültürü Kaynak Alan Sorular 4. Popüler Kültürü Kaynak Alan Sorular
	1. Anagram Bulmaca 2. Artan Sözcük 3. Bes Kare Bulmaca 4. Büyük Çengel 5. Çarpı Bulmaca 6. Çengel Bulmaca 7. Deyim Bulmaca 8. Dev Simetrik Bulmaca 9. Dörtlük Bulmaca 10. Gül Bulmaca 11. Harflerle Oynayalım 12. Hece Bulmaca 13. Kare Bulmaca 14. İkili Oyun Bulmaca 15. İngilizce Bulmaca 16. Kelime Türet 17. Kelime Yerleştirme	1. Abc Sel Bağlantı 2. Aritmetik Oyunu 3. Çarpaz Toplamlar 4. Çocuklar Oyunu 5. Futoshiki Bulmaca 6. Kakuro Bulmaca 7. Kare Karalamaca 8. Kenken 9. Labirent Bulmaca 10. Mantık Bulmaca 11. Nokta Bulmaca 12. Samurai Bulmaca 13. Sayı Avı 14. Sayı Bulmaca 15. Sayı Eşleme 16. Sayı Labirenti 17. Sayı Mantığı	

18. Kripto Bulmaca 19. Lineer Bulmaca 20. Mozaik Bulmaca 21. Nostaljik Bulmaca 22. Okur Bulmaca 23. Parçalı Bulmaca 24. Petek Bulmaca 25. Resimli Kare Bulmaca 26. Resimli Kelime Avı 27. Saklı Sözcük 28. Sarmal Bulmaca 29. Simetrik Kare Bulmaca 30. Simetrik Kod Bulmaca 31. Sözcük Avı 32. Sözcük Bulmaca 33. Sözcük Merdiveni 34. Sözcük Yerleştirmece 35. Şifreli Bulmaca 36. Şifreli Haber Bulmaca 37. Tünel Kare Bulmaca 38. Zincir Bulmaca	18. Sayı Yerleştirmece 19. Slitherlink Bulmaca 20. Sudoku Bulmaca 21. Şifreli Resim 22. 7 Fark Bulmaca
--	--

(Tikbaş, 2011, s. 15-30)

Başarılı bir eğitimin gerçekleştirilebilmesi için bilginin hafızaya, uzun süre kalacak şekilde, transferini sağlayabilecek yöntem-teknikler kullanılmalıdır. Etkili bir kavram öğretimi için kullanılacak tekniklerden biri de uygun bir şekilde hazırlanmış bulmacalardır (Bilgin, 2018, s. 20). Özellikle sözel ağırlıklı derslerde bulmacalar oldukça ilgi çekicidir. Bu dersler için renkli, resimli, çizgili ve şekilli bulmacalar hazırlanabilir. Bu materyaller sayesinde öğrencilere sıkıcı gelen sözel dersler eğlenceli bir hâl alır (Tikbaş, 2011, s. 56). Uzun bir sürede öğretilebilecek bir kelimeyi oyunla daha kısa bir zamanda ve meraklandırarak öğretmek mümkündür.

Bulmacalar, sınıfta sunulan bilişsel bilgileri pekiştirmek, yeni kavramları tanıtmak ya da öğrencilerin öğrenmelerini değerlendirmek için kullanılmaktadır (Berry ve Miller, 2008). Bulmaca, konunun aktif öğrenilmesi için araç görevi gören bir oyun türüdür. Günümüzde, çapraz bulmacalar öğrencinin öğrenmesi için genellikle ders kitaplarında, eğitimci kılavuzlarında veya kitap yayıncılarının internet sitelerinde bulunmaktadır (Weisskirch, 2006).

Bu doğrultuda “Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinliklerinin eş anlamlı sözcük öğretimindeki rolü nedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla şu alt sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkçe ders kitaplarında bulmaca etkinliklerinin yeri nasıldır?
2. Türkçe ders kitaplarında sınıf düzeyine göre bulmaca etkinliklerinin dağılımı nasıldır?
3. Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinliklerinde sınıf düzeylerine göre öğretilmek istenen eş anlamlı sözcükler nelerdir?

1. Yöntem

Bu bölümde araştırma deseni, incelenen ders kitapları, verilerin toplanması ve verilerin analizi süreçleri hakkında bilgiler dikkatlere sunulmuştur.

1.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada; 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinliklerinin öğrencilere eş anlamlı sözcük öğretimindeki rolünün belirlenmesi amacıyla temel nitel desen türlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Nitel araştırma, oldular hakkında bilgi edinmek için rakamların yerine kelime ve resimlerin kullanılmasıdır. Bu tür araştırmalarda ulaşılan sonuçları desteklemek için görüşmelerden ve videokasetlerden kesitler, belgelerden alıntılar kullanılabilir. Bu kanıtlar, araştırma sonuçlarını desteklemeleri yanı sıra nitel araştırmaların doğasının açıklayıcı olduğunu da ifade eder (Merriam, 2013, s. 16). Durum çalışması, genel bilgilerin elde edildiği çalışmaların yetersiz olduğu durumlarda derinliğine ve genişliğine yapılan çalışmalardır. Ancak burada elde edilen sonuçlar yalnızca inceleme konusunu kapsar. Bunun ötesinde bir amaca hizmet etmez (Karasar, 2012, s. 86).

1.2. İncelenen Ders Kitapları / Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırma, 2019-2020 eğitim öğretim yılında kullanılan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinliklerinin eş anlamlı sözcük öğretimi açısından incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. 5. sınıf düzeyinde 1; 6. Sınıf düzeyinde 2; 7. Sınıf düzeyinde 3 ve 8. Sınıf düzeyinde 1 ders kitabı incelenmiştir:

5. sınıf

Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.

6. sınıf

Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G. ve Pastutmaz, M. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Demirel, T. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı. Ankara: Ekoyay.

7. sınıf

Kır, T., Kırman, E. ve Yağız, S. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Akgül, A., Demirer, N., Gürcan, E., Karadaş, D., Karahan, İ. ve Uysal, A. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7. sınıf ders kitabı. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Erkal, H. ve Erkal, M. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7. sınıf. Ankara: Özgün.

8. sınıf

Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler toplanırken doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, resmî ya da özel kayıtların toplanması ve bu kayıtların sistematik olarak incelenmesidir (Ekiz, 2015, s. 70). Öncelikli olarak Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinlikleri belirlenmiştir. Ardından bulmaca etkinlikleri, cevabının öğrenci tarafından bulunulması beklenen soruların eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olanları seçilmiştir. Eş anlamlı kelime öğretimi amacı bulunmayan bulmaca etkinlikleri araştırmanın dışında tutulmuştur.

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde özetlenen ve yorumlanan veriler derin bir işleme tabi tutulur” (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliği (inandırıcılık ve aktarılabilirlik) sağlayabilmek için 2 veya daha fazla kodlayıcı kullanılabilir (Dinç, 2013, s. 206). Bu araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini sağlayabilmek için bulgular 2 kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki farklılıklar kodlayıcıların ortak incelemesiyle karara bağlanmıştır.

Veriler analiz edilirken bulmaca soru köklerinde verilen kelimeler yazılmış ardından öğrenci tarafından bulunması beklenen cevap belirtilmiştir. Daha sonra bulmacanın yer aldığı kitabın sınıf düzeyi, kısaltması ve sayfa numarası verilmiştir. ör. buluş: icat 6, MEB, s. 86.

2. Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıflarda eş anlamlı kelimelerin öğretiminde kullanılan bulmaca etkinliği sayıları ve bulmaca etkinlikleriyle öğretilmesi hedeflenen kelime sayıları aşağıda ayrıntılı bir şekilde dikkatlere sunulmuştur.

2.1. Ders Kitaplarındaki Bulmaca Etkinliği Sayıları ve Eş Anlamlı Kelime Öğretiminde Kullanılan Bulmaca Etkinliği Sayılarına İlişkin Bulgular

Tablo 2: Sınıf Düzeylerine Göre Bulmaca Etkinlikleri ve Eş Anlamlı Kelime Öğretim Amaçları Durumu

Sınıf	Yayınevi	Bulmaca Etkinlikleri	Eş Anlamlı Kelime Öğretiminde Bulmaca Etkinlikleri	
			N	%
5. sınıf	Anittepe	5	5	100
6. sınıf	MEB	6	5	83,3
	Ekoyay	5	1	20
	MEB ¹	8	8	100
7. sınıf	MEB ²	3	2	66,6
	Özgün	14	8	57,1
8. sınıf	MEB	14	13	92,8

Tablo 2’de 5. sınıf düzeyinde ilgili etkinliklerin hepsinin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu; 6 sınıf düzeyinde Ekoyay Yayınları’na ait kitaptaki bulmaca etkinliklerinden sadece 1’inin; MEB Yayınları’na ait kitaptaki etkinliklerin ise 5’inin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarından MEB¹ kitabındaki etkinliklerin tamamının; MEB² kitabındaki etkinliklerin 2’sinin; Özgün Yayınları’nda ise etkinliklerden 8’inin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. 8. sınıf düzeyinde kullanılan MEB Yayınları’na ait kitapta da 13 etkinliğin bu özelliğe sahip olduğu görülmektedir.

2.2. Sınıf Düzeylerine Göre Türkçe Ders Kitapları Etkinliklerinde Öğretilmesi Hedeflenen Eş Anlamlı Kelimelere İlişkin Bulgular

Tablo 3: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bulmaca Etkinliklerinde Öğretilmesi Hedeflenen Eş Anlamlı Kelimeler

akıl: bellek 5, Anıttepe, s. 156	idareli: tutumlu 5, Anıttepe, s. 144
besin: gıda 5, Anıttepe, s. 144	nezaketsiz: kaba 5, Anıttepe, s. 156
bilinmeyen: meçhul 5, Anıttepe, s. 54	özlem: hasret 5, Anıttepe, s. 11
çok koyu: zifiri 5, Anıttepe, s. 54	sızlanma, yakınma: şikâyet 5, Anıttepe, s. 11
dinlenme: istirahat 5, Anıttepe, s. 54	son, bitim: nihayet 5, Anıttepe, s. 11
emir: buyruk 5, Anıttepe, s. 48	şetaret: şenlik 5, Anıttepe, s. 48
esir: tutsak 5, Anıttepe, s. 48	şuur: bilinç 5, Anıttepe, s. 144
görgü: terbiye 5, Anıttepe, s. 156	uzay, sema: gök 5, Anıttepe, s. 11
gözetme: himaye 5, Anıttepe, s. 54	ülke: vatan 5, Anıttepe, s. 11
hücum: taarruz 5, Anıttepe, s. 48	vatan: yurt 5, Anıttepe, s. 48
hürmet: saygı 5, Anıttepe, s. 156	vazife: ödev 5, Anıttepe, s. 156

Tablo 3'te 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinde öğrencilere öğretilmesi hedeflenen 22 eş anlamlı sözcük olduğu tespit edilmiştir.

1. ETKİNLİK Aşağıda anlamları verilen kelimeleri bulup bulmacaya yerleştiriniz. Bulmacada gizlenen şifreyi bulunuz.

- 1) Her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvende olma durumu.
- 2) Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak.
- 3) Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim.
- 4) Dinlenme, rahat etme.
- 5) Çok koyu.
- 6) Güneyden veya güneybatıdan esen ve bazen de yağış getiren yerel rüzgâr.
- 7) İnsan aklının alamayacağı olay.
- 8) Bilinmeyen, bilinmedik.

Şifre: 1 2 3 4 5 6

Foto 1: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Bulmaca Etkinliklerinden Bir Görüntü (Çapraz Baran ve Diren, 2019, s. 54)

Tablo 4: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bulmaca Etkinliklerinde Öğretilmesi Hedeflenen Eş Anlamlı Kelimeler

acayıp, tuhaf: garip 6, MEB, s. 28	kenar, köşe, yer: bucak 6, MEB, s. 174
ası: afiş 6, Ekoyay, s. 224	lider: önder 6, MEB, s. 33
aşiret: oymak 6, MEB, s. 174	mahcup: utangaç 6, MEB, s. 33
baş, başkan, reis: server 6, MEB, s. 174	merasim: tören 6, Ekoyay, s. 224
baş, kafa: ser 6, MEB, s. 174	meyve: yemiş 6, Ekoyay, s. 224
beyaz perde, yedinci sanat: sinema 6, Ekoyay, s. 224	misafir: konuk 6, Ekoyay, s. 224
buluş: icat 6, MEB, s. 86	mücevher: cevahir 6, MEB, s. 174
çerge: otağ 6, MEB, s. 174	olgunluk, kemal, mükemmeliyet: yetkinlik 6, MEB, s. 28
depo: hazne 6, MEB, s. 86	övnüç, iftihar: kıvanç 6, MEB, s. 28
eğlence, canlılık, coşku: cümbüş 6, MEB, s. 28	proje: tasarı 6, MEB, s. 33
ermiş: eren 6, MEB, s. 174	sağlam, güçlü: gürbüz 6, MEB, s. 174
eşek: merkep 6, MEB, s. 33	samimi, yürekten, candan: içten 6, MEB, s. 28
ev, aile, soy: ocak 6, MEB, s. 174	

fakir: **yoksul** 6, MEB, s. 33
 göğüs, gönül, yürek: **sine** 6, MEB, s. 174
 gök bilimci: **astronom** 6, MEB, s. 138
 ırgat: **işçi** 6, MEB, s. 33
 kainat: **evren** 6, MEB, s. 138
 kampanya: **çan** 6, MEB, s. 86

sembol: **simge** 6, MEB, s. 86
 sınır: **hudut** 6, MEB, s. 174
 şahane: **mükemmel** 6, MEB, s. 33
 tasa, kaygı, üzüntü: **gam** 6, MEB, s. 174
 umde, prensip: **ilke** 6, MEB, s. 86
 yıkık, harap: **viran** 6, MEB, s. 174

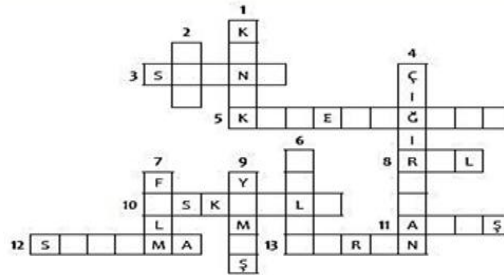
Tablo 4'te 6. Sınıf MEB Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinde 32, Ekoyay kitabında 5 eş anlamlı sözcük olduğu belirlenmiştir.

Okuduğunuz metindeki bazı kelimeler ile bunların sözlük anlamlarını kullanarak aşağıya bir bulmaca hazırlanmıştır. Ama bu bulmacada bazı eksiklikler vardır. Bulmacadaki eksik yerleri tamamlayınız. Yeni öğrendiğiniz kelimeleri kendi sözlüğüne kaydediniz.

Çengel Bulmaca

- Misafir.
- İlkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim.
- Bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biri.
- Bir olayı, bir haberi yüksek sesle çevreye duyuran kimse.
- İçine bazı şeyler konulmak için kâğıttan yapılmış kese biçiminde torba.
- Para ile alınan ve konser, sinema, tiyatro vb. eğlence yerlerine girme, ulaşım araçlarına binme veya bir talih oyununa katılma imkânı veren belge.
- Sinemalarda gösterilen eser.
- Bir kişiliği canlandıran oyuncunun söylemesi ve yapması gereken hareketlerin genel adı.
- Meyve.
- Arkalıksız sandalye.
- Bir şeyi duyurmak ve tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanı, ası.
- Güzel sanatların bir dalı, beyaz perde, yedinci sanat.
- Anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı, merasim.

224

Foto 2: 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinden bir görüntü (Demirel, 2019, s. 224)

1. Etkinlik A) Aşağıda, "Heykeli Dikilen Eşek" metninde geçen bazı kelimelerin eş anlamlılarını verilmştir. Bu kelimeleri metinde geçen uygun kelimelerle örnekteki gibi eşleştiriniz.

tasarı   merkez
önder   işçi   yoksul
utangaç   mükemmel

şahane   fakir   ırgat   proje   lider   mahcup   eşek
mükemmel   .....

B) Vagonlara yazdığınız kelimeleri aşağıdaki bulmacada örnekteki gibi gösteriniz. Kelimeler, bulmacaya yukarıdan aşağıya veya soldan sağa yerleştirilmiştir.

A	H	U	R	K	G	Z	N	M	Ö
S	U	T	Y	U	Ö	E	P	D	F
M	C	A	K	Z	N	I	O	P	O
Ü	Ş	N	O	R	D	Ö	I	K	Ü
K	U	G	D	V	E	İ	A	S	D
E	Ş	A	O	I	R	T	O	C	I
M	H	Ç	R	Y	O	K	S	U	L
M	T	A	S	A	R	I	V	B	T
E	D	F	M	E	R	K	E	P	M
L	Z	Ö	G	İ	Ş	Ç	İ	N	D

Foto 3: 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinden bir görüntü (Ceylan, Duru, Erkek, ve Pastutmaz, 2019, s. 33)

Tablo 5: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bulmaca Etkinliklerinde Öğretilmesi Hedeflenen Eş Anlamlı Kelimeler

ağ tabaka: retina 7, MEB ² , s. 137	masraf: gider 7, Özgün, s. 245
aktif: enerjik 7, MEB ¹ , s. 204	memleket: ülke 7, Özgün, s. 245
atılım, saldırış, savlet: hamle 7, MEB ¹ , s. 154	meneviş, dalgır: hare 7, MEB ¹ , s. 242
azık: nevale 7, MEB ¹ , s. 74	meşhur: ünlü 7, Özgün, s. 245
canlı, hareketli, atık: kıvrak 7, MEB ¹ , s. 154	mutlu: mesut 7, Özgün, s. 14
çözümleme: analiz 7, MEB ² , s. 137	mühim: önemli 7, Özgün, s. 245
dağarcık, akıl, hafıza, zihin: bellek 7, MEB ¹ , s. 16	nadiren: seyrek 7, Özgün, s. 184
daire, büro: ofis 7, MEB ² , s. 137	neşeli: şen 7, Özgün, s. 14
demircik: dişbudak 7, Özgün, s. 149	nevale: azık 7, MEB ¹ , s. 250
derman: çare 7, Özgün, s. 184	önder: öncü 7, Özgün, s. 245
doğa: tabiat 7, Özgün, s. 14	perçem: kâkül 7, Özgün, s. 149
dönem: çağ 7, Özgün, s. 245	sabit fikir, fikrisabit, idefiks: saplantı 7, MEB ¹ , s. 74
durum: hâl 7, Özgün, s. 184	sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek:
gezgün, turist: seyyah 7, MEB ² , s. 96	benimsemek 7, MEB ¹ , s. 204
gölge: saye 7, Özgün, s. 14	san: unvan 7, MEB ¹ , s. 204
görev, fonksiyon: işlev 7, MEB ¹ , s. 74	seyyare, planet: gezegen 7, MEB ¹ , s. 139
görkemli: muhteşem 7, Özgün, s. 245	sığır çobanı: sığırtmacı 7, MEB ¹ , s. 56
gözlemci, ırakgörür: teleskop 7, MEB ¹ , s. 139	sıkıntılı: kasvetli 7, MEB ¹ , s. 154
güçsüz, zayıf, nahif: çelimsiz 7, MEB ¹ , s. 56	sır: giz 7, MEB ¹ , s. 16
hadise: olay 7, Özgün, s. 218	sorun: problem 7, Özgün, s. 218
hars, ekin: kültür 7, MEB ² , s. 96	sözcük: kelime 7, Özgün, s. 218
hata: yanlış 7, Özgün, s. 245	şikâyet: yakınma 7, Özgün, s. 218
hekim: doktor 7, Özgün, s. 184	tanıdık, bildik: aşına 7, Özgün, s. 210
his: duygu 7, Özgün, s. 218	tanık: şahit 7, Özgün, s. 14
ılca: kaplıca 7, MEB ¹ , s. 56	temizlenmek, paklanmak: arınmak 7, Özgün, s. 210
ırak: uzak 7, Özgün, s. 14	tığ: biz 7, MEB ¹ , s. 242
icat: buluş 7, MEB ¹ , s. 139	uçurum: yar 7, Özgün, s. 14
inanç, düşünce, kanaat: kamı 7, Özgün, s. 210	ulus: millet 7, Özgün, s. 184
istek, eğilim, arzu: heves 7, Özgün, s. 88	usta: mahir 7, Özgün, s. 88
istek: talep 7, Özgün, s. 184	utangaç: mahcup 7, Özgün, s. 14

iyileştirme: **tedavi** 7, Özgün, s. 245
 kaynak: **fon** 7, MEB¹, s. 139
 kenar: **kıyı** 7, Özgün, s. 14
 kester: **kitre** 7, MEB¹, s. 242
 kıl kapan: **kehribar** 7, Özgün, s. 149
 konut: **ev** 7, Özgün, s. 184
 korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek:
gözetmek 7, MEB¹, s. 250
 kuvvet: **güç** 7, Özgün, s. 218
 lezzet: **tat** 7, Özgün, s. 218
 mahrum: **yoksun** 7, MEB¹, s. 74

vakit: **zaman** 7, Özgün, s. 218
 vâsi: **engin** 7, MEB¹, s. 154
 yanıt: **cevap** 7, Özgün, s. 184
 yapılmış, amel, fiil: **edim** 7, MEB¹, s. 74
 yapıt: **eser** 7, Özgün, s. 245
 yardımcı, emir subayı: **yaver** 7, Özgün, s. 50
 yaşam: **hayat** 7, Özgün, s. 218
 yonga: **çip** 7, MEB², s. 137
 yürek: **kalp** 7, Özgün, s. 218
 yüz: **surat** 7, Özgün, s. 184
 zaman: **vakit** 7, Özgün, s. 14

Tablo 5'te 7. sınıf MEB¹ Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinde 26, MEB² kitabında 6 ve Özgün Yayınları kitabında 48 eş anlamlı sözcük olduğu görülmektedir.

1.Etkinlik Aşağıda anlamları verilen kelime ve kelime gruplarını ipuçlarından hareketle bularak sarmal bulmacaya yerleştiriniz.

1. Gök. (1-8)
2. Sonsuzdaki bir nesnenin gerçek görüntüsünü, içbükey bir aynadan yapılmış merceğinin odak düzleminde veren ve gök bilimiyle ilgili gözlemlerde kullanılan optik aygıt, gözlemci, irakgörür. (9-16)
3. Fizik biliminin ışık olaylarını inceleyen kolu. (17-21)
4. Parlatma, parlaklık verme. (22-27)
5. Yüz rengi. (28-32)
6. Bir işi meslek veya alan uzmanı olmadan yapan. (33-38)
7. Ustalaşmış, uzmanlaşmış. (39-49)
8. İlk defa yeni bir şey yaratma, icat. (50-54)
9. Telgraf aracılığıyla haberleşmeyi sağlayan resmi kuruluş. (55-65)
10. Belirli bir iş için gerektiğince harcanmak üzere ayrılıp işletilen para, kaynak. (66-68)
11. Güneş çevresinde dolanan, ondan aldıkları ışığı yansıtan gök cisimlerinin ortak adı, seyyare, planet. (69-75)

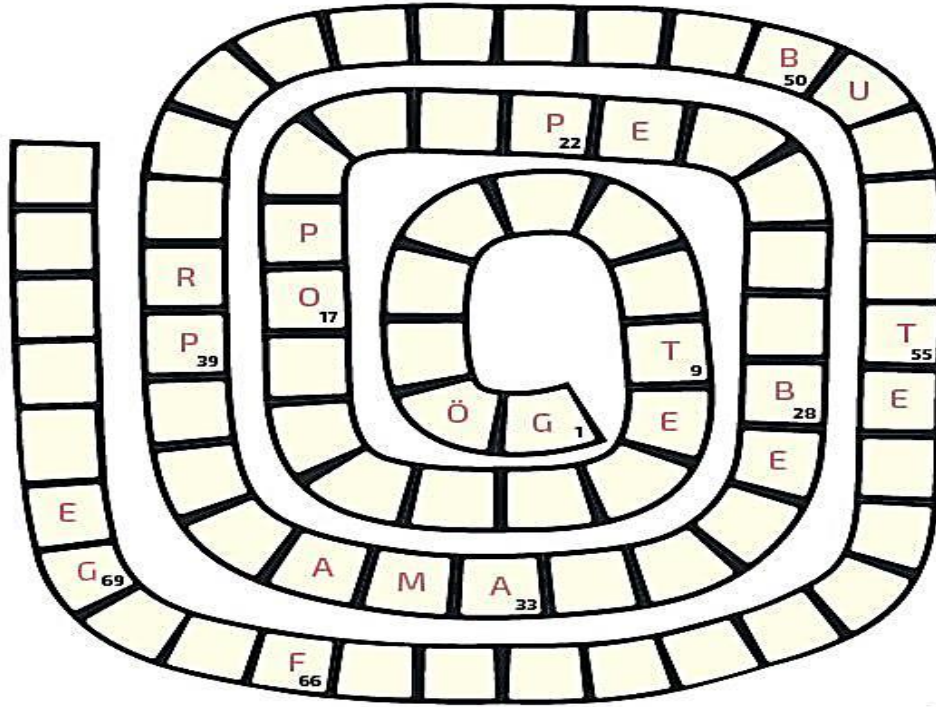

Foto 4: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinden bir görüntü (Kır, Kırman ve Yağız, 2019, s. 139)

ETKİNLİKLER

1. ETKİNLİK: Okuduğunuz metinde geçen bazı cümleler aşağıda verilmiştir. Bu cümlelerden ve sözcük anlamlarından hareketle kelime tahmin ediniz.

- Malya neşeli bir şekilde, "Uyan John. Ofiste sana ihtiyaç var. Bizat. Bu önem..." dedi.
- Çiperin neredeyse hiçbir maaş yet yoktur, sudan bile ucuzdur.
- Nefesizden ve vücut sıvrından yayılan mükâret ana zederer, herhangi bir hasta için en ufak bir behtis olup olmadığın kontrol ederler.
- Gözünüzü kırıp nca gözünüzün refahı üzerine döşen internet görüyorsunuz.
- Çerçirdiğinde, bir azerin, neredeyse hiç hissettirmeden sessizce rınız kontrol ederek yüzünüzü teğış ettğin fark edersiniz.
- Mutfaktaki robot aşçıya kahvalt ve biraz kahve hazırlamasını söylersiniz ve manyetik araçlardan garajından çıkan çikmasın ve siz a maya hazırlamasını istersiniz.

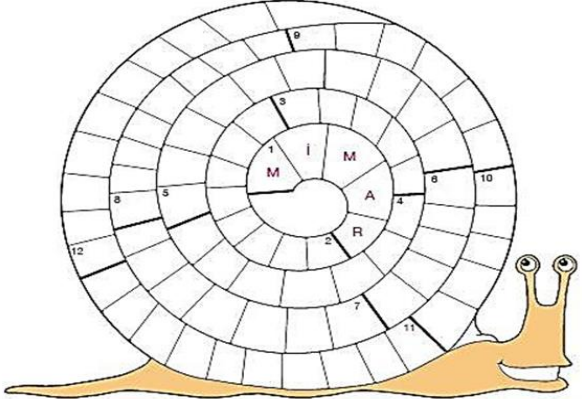
20 Puan	Yonga.						Puan m
Ke me		I					
50 Puan	Ağ tabaka.						Puan m
Ke me		T					
30 Puan	Ş yer, daire, büro.						Puan m
Ke me		F					
50 Puan	Çözümleme.						Puan m
Ke me		N					
30 Puan	Sayıdam tabaka ve göz merceği arasında bulunan, ince, kasabent bir zardan oluşan, gözün renk bôürümü.						Puan m
Ke me		S					
70 Puan	Mknatsağ, kendinde mknatsözeler buunan.						Puan m
Ke me	M						

Puan m	Puan Arağı	Değerlendirme
	0 - 100	Çayret etme sın
	110 - 150	Orta
	160 - 200	y
	210 - 250	Çok y

Foto 5: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinden bir görüntü (Akgül, Demirer, Gürçan, Karadaş, Karahan, ve Uysal, 2019, s. 137)

1. ETKİNLİK

Metinde geçen ve aşağıda anlaşılan verilen sözcükleri belirleyip örnekteki gibi bulmacaya yerleştiriniz.

1. Yapılma planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kişi.
2. Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan usta.
3. Beceri isteyen ustalık, beceriklilik.
4. Bir üniversitenin, öğrenim alanı veya uzmanlık konusu bakımından ayrılmış kollarından her biri.
5. Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan kişi.
6. İstek, eğilim, arzu.
7. Ustalık, hünar, uzmanlık.
8. Bir şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten.
9. Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma.
10. Uzman, işini iyi bilen, usta.
11. Etkiciliği duyulan şey, ihtiyaç.
12. Gösterişi çok olan.

Foto 6: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinden bir görüntü (Erkal ve Erkal, 2019, s. 88)

Tablo 6: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Bulmaca Etkinliklerinde Öğretilmesi Hedeflenen Eş Anımlı Kelimeler

ağırılık, tembellik: rehavet 8, MEB, s. 35	mutlu, sevinçli, ongun: mesut 8, MEB, s. 187
amca: emmi 8, MEB, s. 125	mutluluk: saadet 8, MEB, s. 180
aymaz: gafil 8, MEB, s. 35	olay: hadise 8, MEB, s. 180
bilinen, belli: malum 8, MEB, s. 56	onaylamak: tasdiklemek 8, MEB, s. 56
caygın: dönek 8, MEB, s. 35	özen: ihitimam 8, MEB, s. 56
çevirmek, abluka etmek, ablukaya almak, ihata etmek, muhasara etmek: kuşatmak 8, MEB, s. 132	özenme, itina, ihtimam: özen 8, MEB, s. 132
çığlık: vaveyla 8, MEB, s. 164	parapet: küpeşte 8, MEB, s. 256
çöl: sahra 8, MEB, s. 236	rüzgâr: yel 8, MEB, s. 220
değerli: kıymetli 8, MEB, s. 48	savaşçı: cengâver 8, MEB, s. 220
dizi, sıra: saf 8, MEB, s. 187	sınav: imtihan 8, MEB, s. 125
enkaz: yıkıntı 8, MEB, s. 48	sınır: hudut 8, MEB, s. 187
erk: nüfuz 8, MEB, s. 187	soysuzlaşmak, özünden uzaklaşmak, bozulmak, dejenere olmak, tereddi etme: yozlaşmak 8, MEB, s. 132
etki: tesir 8, MEB, s. 187	sunmak: arz etmek 8, MEB, s. 82
evcil: ehlî 8, MEB, s. 180	tabi: bağımlı 8, MEB, s. 82
globalleşmek: küreselleşmek 8, MEB, s. 132	tenha: kuytu 8, MEB, s. 220
göçmen: muhacir 8, MEB, s. 48	tutumsuz: müsrif 8, MEB, s. 256
güney: cenup 8, MEB, s. 180	umut: ümit 8, MEB, s. 48
hol: sofa 8, MEB, s. 23	utandırmak: mahcup etmek 8, MEB, s. 125
hoşgörü: müsamaha 8, MEB, s. 256	vadi: koyak 8, MEB, s. 164
hüzünlü: hazin 8, MEB, s. 23	vâsi: engin 8, MEB, s. 236
iftihar etmek: övünmek 8, MEB, s. 187	yapmak: icra etmek 8, MEB, s. 56
ilginç: enteresan 8, MEB, s. 56	yenilgi: hezimet 8, MEB, s. 35
istek, dilek: murat 8, MEB, s. 48	yetkinlik, kemal: olgunluk 8, MEB, s. 48
kağan, imparator: hakan 8, MEB, s. 180	yöre: havali 8, MEB, s. 256
katılmak: iştirak etmek 8, MEB, s. 56	zahmet, sıkıntı: çile 8, MEB, s. 220
kesinlikle: muhakkak 8, MEB, s. 187	zarar: ziyan 8, MEB, s. 48
kutsal: mukaddes 8, MEB, s. 180	ziyafet: şölen 8, MEB, s. 180
motto: slogan 8, MEB, s. 132	ziyafet: toy 8, MEB, s. 164

Tablo 6'da 8. Sınıf MEB Türkçe ders kitabındaki bulmaca etkinliklerinde öğrencilere öğretilmesi hedeflenen 56 eş anlamlı sözcük olduğu tespit edilmiştir.

1. ETKİNLİK

Okuduğunuz şiirde geçen bazı sözcüklerin anlamları verilmiştir. Anlamı verilen sözcüğü bulup bulmacaya yazınız.

1. Sınır.
2. Kesinlikle.
3. Bir yere ulaşmak, varmak.
4. Mutlu, sevinçli, ongun.
5. Etki.
6. Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek, iftihar etmek.
7. Dizi, sıra.
8. Yalan söylemeyen, dürüst.
9. Söz geçirme, güçlü olma, erk.

Foto 7: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Bulmaca Etkinliklerinden Bir Görüntü (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2019, s. 187)

Sonuç ve Öneriler

İncelenen ders kitaplarında Anıttepe Yayınları'na ait 5. sınıf ders kitabında 5; 6. sınıf düzeyinde MEB Yayınları'nda 6, Ekoyay Yayınları'nda 5; 7. sınıf düzeyinde MEB¹ kitabında 8, MEB² kitabında 3, Özgün Yayınları'nda 14; 8. sınıf düzeyinde MEB kitabında 14 bulmaca etkinliği tespit edilmiştir. Bulmaca etkinliklerinin her ders kitabında yer alıyor olması bulmaca etkinliklerinin öğretimdeki başarısıyla ilişkilidir. Ancak bazı ders kitaplarında sıklıkla bulmaca etkinliklerine yer veriliyor olmasının bıkkınlık yaratacağı unutulmamalıdır. “Bulmaca etkinlikleri eş anlamlı kelime öğretiminin dışında farklı alanlarda da kullanılabilir. Örneğin, kültür eğitiminde faydalı olduğu söylenebilir” (Tikbaş Apak, 2016).

Yapılan incelemede 5. sınıf düzeyinde ilgili etkinliklerin hepsinin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu; 6 sınıf düzeyinde Ekoyay Yayınları'na ait kitaptaki bulmaca etkinliklerinden sadece 1'inin; MEB Yayınları'na ait kitaptaki etkinliklerin ise 5'inin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarından MEB¹ kitabındaki etkinliklerin tamamının; MEB² kitabındaki etkinliklerin 2'sinin; Özgün Yayınları'nda ise etkinliklerden 8'inin eş anlamlı kelime öğretimi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. 8. sınıf düzeyinde kullanılan MEB Yayınları'na ait kitapta da 13 etkinliğin bu özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Daha önce çeşitli yıllarda yapılmış çalışmalarda (Bayraktar, 2018, Dilidüzgün, 2014 ve Gündoğdu, 2012) araştırma sonuçlarıyla uyumlu olarak Türkçe kitaplarında eş anlamlı kelimelerin öğretimiyle ilgili 7 ile 10 arasında etkinliğin bulunduğu belirlenmiştir.

5. sınıf ders kitabında 22; 6. sınıf Ekoyay 5 ve MEB Yayınları'nda 32; 7. sınıf kitaplarından MEB¹ kitabında 26, MEB² kitabında 6 ve Özgün Yayınları'nda 48; 8. sınıf ders kitabında ise 56 sözcüğün eş anlamlıları ile öğretilmek istendiği belirlenmiştir. Türkçe ders kitaplarında bulmaca etkinlikleri ile 195 eş anlamlı kelime öğretimi amaçlanmıştır. Burada dikkat çeken 4 kelimenin farklı sınıf düzeylerinde yer almasıdır. Bu kelimeleri şu şekilde dikkatlere sunmak mümkündür: bellek 5, Anıttepe, s. 156 / 7, MEB¹, s. 16; engin 7, MEB¹, s. 154 / 8, MEB, s. 236; hudut 6, MEB, s. 174 / 8, MEB, s. 187; mesut 7, Özgün, s. 14 / 8, MEB, s. 187. Bu durum az sözcük sayısı ile dikkat çekse de bundan sonra hazırlanacak kitaplarda dikkat edilmesi gereken bir durum olarak göze çarpmaktadır. Sınıf düzeylerine göre öğretilmesi gereken eş anlamlı sözcüklerin belirlenmesi ve Türkçe ders kitaplarının buna göre hazırlanması ilerisi için daha olumlu bir adım olacaktır. Eş anlamlı kelimelerin öğretiminde sözlük kullanmak, kelime oyunları, bilmeceler vb. etkinliklerin yanı sıra bulmacalardan da yararlanılabilir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda araştırmacılara ve uygulayıcılara şu önerilerde bulunulabilir:

Öğretmenler, öğrencilerin yoğun ders programında sıkıldıklarını fark ettikleri durumlarda hem öğrencilerin keyifli vakit geçirmelerini sağlamak hem de kelime öğrenmelerini sağlayabilmek için bulmacalardan ihtiyaç duydukları oranda faydalanabilir. Sanal ortamda çok sayıda bulmaca oluşturma programı bulunmaktadır. Bu programlar aracılığıyla öğretmenler istedikleri konu alanıyla ilgili farklı tarzlarda bulmacalar hazırlayabilirler. Web 2.0 araçları yolu ile kendilerini bu konuda geliştirebilirler.

Türkçede sınıf düzeylerine göre hangi kelimelerin bilinmesi gerektiğine dair herhangi bir fikir bulunmamaktadır. Araştırmacılar ana dili Türkçe olan öğrenciler için sınıf düzeylerine göre

bilinmesi gereken kelime, eş anlamlı kelime, zıt anlamlı kelime vb. listeler hazırlayabilirler. Böylece asgari şartlarda bilinmesi gereken temel kelimeler belirlenmiş olur.

Kaynaklar

- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem ve teknikleri*. (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayraktar, İ. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan sözcük öğretimi etkinliklerinin incelenmesi. *Journal of Language Research*, 2(1), 1-7.
- Berry, D. C. ve Miller, M. G. (2008). Crossword puzzles as a tool to enhance athletic training student learning part I. *Athletic Therapy Today*, 13(1), 29-31.
- Bilgin, D. (2018). *Türkçe dersinde bulmaca ile kavram öğretiminin öğrenci başarısına ve derse karşı tutuma etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büker, M. ve Zeytinkaya, D. (2013). Eş anlamlı ve zıt anlamlı kelime öğretiminin dil edinimindeki yeri ve önemi. *Turkish Studies*, 8(10), 185-191.
- Crossman, E. K. and Crossman, S. M. (1983). The crossword puzzle as a teaching tool. *Teaching of Psychology*, 10, 98-99.
- Dilidüzgün, Ş. (2014). Türkçe öğretiminde sözcük öğretme yöntemlerinin yeterliliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 233-258.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Franklin, S., Peat, M. and Lewis, A. (2003). Non-traditional interventions to stimulate discussion: The use of games and puzzles. *Journal of Biological Education*, 37(2), 79-84.
- Gaikwad N. and Tankhiwale S. (2012). Crossword puzzles: Self-learning toll in pharmacology. *Perspectives on Medical Education*, 1(5-6), 237-248.
- Gündoğdu, A. E. (2012). İlköğretim altıncı sınıf Türkçe dersi sözcük öğretimi etkinliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(1), 201-217.
- Kalyani, P. (2007). Crosswords as a learning tool in anatomy & physiology teaching. *Medical Teacher*, 29(5), 513.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (24. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve etik*. (ed. Selahattin Turan). (3. Baskı). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber içinde (s. 199-228). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Park, E. ve Park, Y. (2010). A hierarchical interface design of a puzzle game for elementary education. *Science and Technology*, 3(2), 43-49.
- Saxena, A., Nesbitt, R., Pahwa, P. and Mills, S. (2009). Crossword puzzles: Active learning in undergraduate pathology and medical education. *Archives of Pathology & Laboratory Medicine*, 133(9), 1457-1462.
- Serna, I. M. and Azor, J. F. P. (2011). Active learning: creating interactive crossword puzzles. *Congreso Internacional de Innovación Docente Universidad Politecnica de Cartagena*. CMN 37/38 Cartagena 6-8 July.

- Shah, S., Lynch, L. M. and Macias-Moriarity, L. Z. (2010). Crossword puzzles as a tool to enhance learning about anti-ulcer agents. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 74(7), 117.
- Tikbaş Apak, F. (2016). Kültür eğitimi ve bulmacalar. *Dede Korkut*, 11(5), 121-126.
- Tikbaş, F. (2011). *Kültür, eğitim ve kültür ekonomisi kapsamında bulmacaların işlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ülper, H. (2018). *Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler*. (ed. Hakan Ülper). (4. Baskı). Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri içinde (s. 57-82). Ankara: Pegem Akademi.
- Weisskirch, R. S. (2006). An analysis of instructorcreated crossword puzzles for student review. *College Teaching*, 54(1), 198-201.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin

Extended Abstract

Introduction

In the Turkish teaching program, reading achievements are gathered under the sub topics of fluent reading, vocabulary and comprehension (MoNE, 2019). Turkish textbooks are also designed with the aim of expanding students' vocabulary within the scope of the Turkish Teaching Program. Puzzle activities are among the most important vocabulary activities in Turkish textbooks. In puzzle activities, the synonyms, heteronyms, antonyms, synonyms of words in historical language, etc. are expected to be found by students and placed in the puzzles. It is worth noting that in these puzzle activities, it is mostly aimed to introduce synonymous words to students.

Synonyms are words that have the same or similar meanings. In terms of linguistics, there are very few words that literally correspond to each other. Synonym words are generally formed by the subtleties of conceptual words in some words getting shaded over time in various social and language segments, meaningfully approaching each other (Korkmaz, 2017, p. 128). In order to help avoid repetition whilst teaching words accompanied by their synonyms and antonyms, puzzles are utilized which are defined as problem solving activities that require students to formulate solutions. Psychologists view puzzles as competitive, rule-based, targeted, engaging and learning-promoting activities through the recreation of positive emotions that increase brain activity (Kalyani, 2007).

Method

This study was conducted to determine the role of puzzle activities in 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish Language textbooks with regards to teaching of synonymous words to students with the case study method, which is one of the qualitative research types. Qualitative research is the use of words and pictures instead of numbers to interpret data. Excerpts from interviews and videocassettes, and documents from documents can be used to support the conclusions reached in such studies. These evidences state that the nature of qualitative research is explanatory as well as supportive of the research results (Merriam, 2013, p. 16). Case studies are studies performed thoroughly in studies where general information obtained is insufficient. However, the results obtained here only cover the subject of examination. It does not serve any purpose beyond that (Karasar, 2012, p. 86).

In the analysis of the findings the documentation and text analysis are used which are among the analysis techniques for qualitative data. In this type of analysis, documents should not be abstracted from their social context, so that they do not lose their real meaning (Balcı, 2015, p. 308).

In qualitative research, 2 or more coders can be used to ensure validity and reliability (Dinç, 2013, p. 206). Findings were coded by 2 coders to ensure the validity and reliability of this study. The differences between the coders were decided by the joint examination of the coders.

While analyzing the data, the words provided in the body of puzzle questions were written and the expected answer to be given by the student was specified. Then the grade level, abbreviation and page number of the book containing the puzzle are given. eg. invention: innovation 6, MoNE, p. 86.

Result and Discussion

The puzzle activities in 7 textbooks used in the 5th, 6th, 7th and 8th grade levels for the 2019-2020 academic year in Turkish Language Lesson were examined in terms of teaching of synonyms. Among textbooks examined; 5 activities in Anittepe Publications 5th grade textbook, as for 6th grade textbooks, 5 activities in the Ekoyay Publications and 6 activities in the MoNE Publications textbook; for 7th Grade, 8 activities in MoNE1 textbook, 3 in MoNE2 textbook, 14 in Özgün Publications textbook and for 8th grade MoNE textbook 14 puzzle activities were found. These activities were evaluated in terms of teaching synonyms.

In the examination it was determined that all the related activities for the 5th grade level were related to teaching of synonyms; only 1 of the puzzle activities in the book belonging to Ekoyay Publications for 6th grade level; 5 of the activities in the book of the Ministry of National Education are related to the teaching of synonyms. Of the Turkish textbooks used in 7th grade, all of the 8 activities in the MoNE1 book; 2 in 3 activities in the MoNE2 book; as for Özgün Publications, 8 out of 14 activities were found to be aimed at the teaching of synonymous words. In the textbook published by MoNE Publications for 8th grade level, it was determined that 13 activities exhibited this feature.

In line with the results of the research, the following suggestions can be directed to researchers and practitioners:

Teachers can often utilize puzzles to ensure students enjoy themselves and learn new words when they notice boredom in students due to the intensive curriculum. There are many puzzle creation programs in the virtual environment. Through these programs, teachers can create puzzles in different styles related to the subject area they want.

There are not any assessments with regards to which words should be acquainted in Turkish Language in accordance with to grade levels. For students whose mother tongue is Turkish, researchers should be able to make lists as to which words should be learned, synonymous words, antonymous words etc. Thus, basic words that should be known in minimum conditions are learned.